

Викладач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Назаренко Ольга Анатоліївна

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВИ

В сучасному європейському політичному житті особливе місце відведено правам та свободам людини, які відіграють основоположне значення для розбудови будь-якої держави, що шанує та оберігає соціальні цінності свого народу. На сьогоднішній день говорити про соціальне призначення держави потрібно не тільки на теоретичному рівні через призму декларативно закріплених положень, але й дійсно, практично аналізувати всі існуючі напрями її роботи та намагатися вжити у разі потреби необхідних заходів. З метою усунення існуючих недоліків та запобіганню виникненню у подальшому несприятливих наслідків. Варто пам'ятати про те, що держава представляє собою таке політичне явище, яке характеризується багатоаспектністю своєї діяльності, тому що саме в державі зосереджується та реалізується весь комплекс різносторонніх соціальних інтересів суспільства, зокрема економічних, політичних, культурно-духовних, а також гарантується їх реалізація відповідно до положень законодавства.

Існує численна кількість наукових підходів до визначення держави. Так, сучасні вчені, зокрема В.В. Лазарєв та С.В. Липень вважають, що держава – це публічна організація, яка володіє верховною владою на певній території, називається державою [1, с. 34]. На думку А.В. Панчишина, держава виступає представником усього населення на певній території, політичною організацією громадянського суспільства, формою політичного панування, носієм влади в суспільстві, що виявляється у прийнятті владних рішень, які мають обов'язковий характер для населення і стосуються всього суспільства. Вона є стрижневим елементом всього політичного в суспільстві, а також суб'єктом політичного суверенітету, творцем суспільних цілей, інструментом реалізації суспільної волі та її захисником [2, с. 78]. Зокрема, таке формулювання представляється більш об'ємнішим, що дає змогу краще зрозуміти її сутність. Так, С.В. Бошно зазначає, що сутність держави полягає в тому, що її необхідно розглядати як певну асоціацію, члени якої інтегруються в єдине ціле публічно-владними структурами і відносинами. У державі як політичній організації особливого роду воля всіх членів суспільства об'єднується та виступає, як єдина державна воля [3, с. 65]. Навіть й зараз питання щодо найбільш обґрунтованого розуміння держави не втрачає своєї актуальності та наукової зацікавленості.

На думку Р.Л. Іванова до ознак держави необхідно віднести: професійний апарат управління (державний апарат); територіальний принцип організації населення і органів державної влади; одержання з населення (з індивідів та їх організацій) податків та наявність юридичного права [4, с. 7-8]. Окрім самого

поняття та ознак держави, важливе значення мають також здійснювані нею функції. Незважаючи на численні наукові пошуки, відсутній єдиний підхід до визначення функцій держави. В юридичній літературі вони постають, як основні напрями її діяльності, певною роботою, здійснюваною за встановленим у законі або договорі обов'язком [5, с. 47]. Так, на думку О.Варич, теоретичне і практичне значення має питання функцій і завдань держави, оскільки від позитивного і правильного їх вирішення залежить рівень розвитку політичної системи, економічної системи, культури та інших сфер соціального розвитку, особливо в умовах трансформаційного суспільства. Це обумовлено тим, що політичну і соціальну природу держави відображають її завдання і функції, сутність держави та державної влади на певному етапі її історичного розвитку [6, с. 175]. Н.Шестаєв до зовнішніх функцій відносить захист держави від зовнішньої агресії, підтримання дипломатичних зв'язків з іншими країнами, боротьбу з міжнародною злочинністю, забезпечення міжнародного співробітництва в усіх сферах, участь у глобальному захисті навколишнього середовища, а до внутрішніх – правоохоронну, економічну, соціальну, політичну, культурно-виховну [7, с.120].

О.В. Толстіков вважає соціальну функцію держави багатоманітною по своєму змісту. Її головне призначення полягає в забезпеченні зайнятості працездатного населення і організації соціального захисту тих, хто потребує державної підтримки, а також забезпечити суспільне благополуччя, створити рівні умови для всіх громадян в його досягненні. Соціальна функція включає в себе державну політику у галузі освіти, науки, культури, здоров'я громадян. Саме тому дана функція займає особливе положення в системі внутрішніх функцій держави [8, с.254]. Якщо зосередитись безпосередньо не тільки на політичній функції держави, але й соціальній то варто зазначити про те, що вона покликана захищати інтереси суспільства та сприяти забезпеченню громадського порядку.

Е.М. Охохонін стверджує, що в основі концепції соціальної держави знаходиться проблема цінності суспільства та особистості, публічного та приватного, пізніше трансформованої у протиріччя між суспільством і державою. Результатом ж його вирішення має стати соціальна гармонія та справедливість – зняття протиріч і погодження інтересів окремої особистості з інтересами суспільства (баланс між особистим та суспільним) [9, с. 6]. Такий підхід підкреслює масштабність держави як такої, що охоплює широкий спектр суспільно-політичних питань.

Окремо варто розглянути три гілки державної влади – законодавчу, виконавчу та судову. На прикладі України, щоб зрозуміти правову сутність діяльності держави, передусім варто звернутися до ч. 2 ст. 5 Конституції, в якій йдеться про те, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». У свою чергу ч.1 ст. 6 Конституції України зазначено: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову». Згідно з ст. 75 Конституції України, «єдиним органом законодавчої влади є парламент – Верховна Рада України»[10]. Надалі

звернемо увагу на кожну з них, адже всі вони мають реалізувати покладені на них політичні та соціальні завдання, що власне й утворює цілісний механізм діяльності держави. Діяльність Верховної Ради має публічний характер, адже прийняті нею рішення здійснюють вплив на державу та її громадян.

Кожна з гілок влади є самостійною частиною, яка по-своєму бере участь у політичному житті держави та здійснює вплив на організацію її розвитку. Верховна Рада є найвищим органом, який створює законодавче підґрунтя для життєдіяльності всіх політичних суб'єктів, включаючи як саму державу в особі її органів, громадянське суспільство, так і звичайних громадян. Саме тому панування правового порядку в процесі її функціонування має таке важливе значення, адже від цього залежить суспільний спокій та політична стабільність, що дає змогу врегулювати різні протиріччя. При реалізації законотворчих повноважень, передбачених Конституцією України, важливе значення має усвідомлення того, що правовими ніколи не будуть закони, які посягають на природні права та свободи людини, адже в такому випадку виникне загроза їх неузгодженості з інтересами народу. Такі закони будуть вважатися нелегітимними. Нормативно-правові акти мають прийматися легітимною владою, а також відповідати соціальним і політичним цінностям, що спрямовані на зміцнення правових засад політичного життя.

Розділ VI Конституції України має назву «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади», де ч.1 ст. 113 проголошено: «Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади» [10]. У п. 3 ч. 1. Ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» передбачено повноваження Кабінету Міністрів: «у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина» [11]. У Розділі VIII Конституції України «Правосуддя» у ч. 1 ст. 124 проголошено: «Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються» [10]. У ст. 9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначено: «Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак» [12]. Також, згідно Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», зокрема ст. 1, встановлено: «метою перевірки суддів є: 1) утвердження верховенства права в суспільстві та законності у діяльності судів; 2) відновлення довіри до судової влади в Україні; 3) з'ясування фактів, що свідчать про порушення суддями присяги, наявність підстав для притягнення суддів до дисциплінарної або кримінальної відповідальності; 4) утвердження в діяльності суддів принципів незалежності та неупередженості» [13]. Також, окремо важливе значення має саме діяльність Президента, який стоїть на чолі держави, залежить стан та перспектива політичного суспільного розвитку. Так, Розділ V Конституції України отримав назву «Президент України», де згідно ст. 102 зазначається: «Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної

цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина». У ч. 1 ст. 106 визначено, що Президент України «забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави» [10]. Діяльність Президента має важливе значення для організації життєдіяльності суспільства, адже наслідки його роботи мають відповідний вплив на умови соціального існування народу.

Соціальне призначення держави не зможе бути реалізованим без функціонування вище висвітлених гілок влади, що безпосередню займаються тим, що втілюють в життя обраний напрямок соціальної політики. Варто підтримати позицію В.О. Якушева соціальне призначення держави полягає в наступному: 1) досягненні соціального компромісу, обліку і координації інтересів різних груп населення; 2) подоланні соціальних протиріч, інтеграції суспільства; 3) збереженні миру, попередженні озброєних конфліктів; 4) проведенні рішень, які підтримуються більшістю населення країни; 5) охороні суспільного, правового порядку та суспільної безпеки, а також прав, свобод людини і громадянина; 6) виробленні національної ідеології, як ключового орієнтиру розвитку держави [14, с. 205]. Зазначені положення відображають найбільш головні особливості, що відображають соціальне призначення держави, які повинні містити зазначені засади.

Отже, підводячи підсумки необхідно зазначити, що соціальне призначення держави важко переоцінити. Адже, у сучасному світі, який сповнений різними політичними конфліктами та протиріччями, які здебільшого є спричиненими помилковою програмою країни у сфері соціального благоустрою, містяться не доопрацьовані правові засади її реалізації. Така неувважність може слугувати загрозою для безперешкодного втілення в життя прав, свобод та інтересів людини, яка понад усе має залишатися найвищою соціальною цінністю в державі. Крім цього, ще й такою, яка завжди має бути впевненою у своїй безпеці та благонадійності. Важливими завданнями для держави в незалежності від політичних змін мають залишатися гарантовані та охоронювані Конституцією соціальні цінності, які будуть уособлюють спільний для всіх демократичний інтерес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лазарев В. В. Теория государства и права / В. В. Лазарев, С. В. Липень. – М. : Спарк, 1998. – 448 с.
2. Панчишин А. В. Держава та політична система суспільства : деякі аспекти співвідношення / А. В. Панчишин // Держава і право. – К., 2011. – Вип. 52. – С. 73–79.
3. Бошно С.В. Государство / С.В. Бошно// Право и современные государства. – М., 2013. – № 6. – с. 64 – 79
4. Иванов Р.Л. Признаки государства/ Р.Л. Иванов // Вестник Омского университета. – О., 2015. – № 3 (44), – с. 6 – 22
5. Общая теория права и государства : Учебник / под ред. В. В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2001. – 520 с.

6. Варич О. Основні засади ефективності економічних функцій держави / О. Варич // Право України. – К., 2009. – № 11. – С. 175–179.
7. Краковська А. Є. Соціальна функція в системі функцій сучасної держави : теоретико-правові проблеми дослідження / А. Є. Краковська // Держава і право. – К., 2009. – Вип. 44. – С. 117–124.
8. Толстиков А.В. Социальная функция современного государства/ А.В. Толстиков// Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2009. – с. 253 – 256
9. Охонин Е.М. Генезис идей социального государства/ Е.М. Охонин// Вестник Южно-Уральского государственного университета, 2010. – № 25. – с. 6 – 10
10. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96ВР [із змінами і доповненнями від 21.02.2014 р.] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
11. Про кабінет міністрів України : закону України від 27.02.2014 р. № 794-VII [із змінами і доповненнями від 07.03.2018 р.] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18/page>
12. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [із змінами і доповненнями від 15.12.2017 р.] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/page>
13. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : закон України від 08.04.2014 № 1188-VII [із змінами і доповненнями від 08.04.2014 р.] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>
14. Якушев В.А. К вопросу о проблемах социального предназначения/ В.А. Якушев// Инновационная наука. – К., 2015. – № 10. – с. 204 – 207